

סוג הבחינה: א. בגרות לבתי ספר על-יסודיים
ב. בגרות לנבחנים אקסטרניים
מועד הבחינה: קיץ תש"ע, 2010
מספר השאלון: 245,01114

עברית: הבנה, הבעה ולשון

שאלון ב'

לבתי ספר עצמאיים

יחידת לימוד אחת

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שלוש שעות וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון – הבנה והבעה	— {	50 נקודות
חלק א: הבנה (25 נקודות)		
חלק ב: הבעה (25 נקודות)		
פרק שני – תחביר	—	24 נקודות
פרק שלישי – מערכת הצורות	—	26 נקודות
סה"כ	—	100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: הקפד על כתב ברור, על כתיב נכון, על כללי הדקדוק ועל פיסוק הגיוני.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב בטייטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

קרא את המאמר שלפניך, וענה על השאלות לפי ההוראות בפרקים שאחריו.

הזכות שלא לדעת

(מעובד על פי י' רוט, יתד נאמן, ה' באלול תשס"ח; י"ג, יתד נאמן, ר"ח כסלו תש"ע)

- פסקה א
- 5 השמירה על זכויות האדם היא עיקרון בסיסי בחברה דמוקרטית ומאבני היסוד שלה. אחת מן הזכויות האלה היא זכות הציבור לדעת: לכל אדם יש זכות לקבל את המידע הדרוש לו להתנהלות חייו ולגיבוש עמדותיו. במסגרת זכות זו חלה על השלטון החובה ליידע את הציבור בכל הנוגע לפעולותיו. למעשה, במציאות של ימינו הורחבה זכות זו לתחומים נוספים, ובשמה כלי התקשורת חושפים לעיני הציבור לא רק מידע על הנעשה במוסדות השלטון, אלא גם על המתרחש בציבור, בתחום הכלל ובתחום הפרט: טוב ורע, יפה ומכוער. למרבה הפלא, יש ציבור המבקש ליהנות דווקא מן הזכות שלא לדעת.
- פסקה ב
- 10 אין ספק, אמצעי התקשורת אמורים לספק מידע עדכני על הנעשה בארץ ובעולם, להביא מאמרי פרשנות ולהעשיר את הקוראים בנושאים מדעיים, כלכליים ועוד. אולם לאמתו של דבר מה שמדריך את לבלרי התקשורת יותר מכול הוא מה שנקרא "אחוזי הרייטינג" של נושאי הכתבות. זו הסיבה שמדורים מסוימים בעיתון תופחים לממדים חסרי פרופורציה, בלי להתחשב עד כמה נחץ לקורא המידע המתפרסם בהם.
- פסקה ג
- 15 אחד המדורים הנקראים ביותר בעיתונות הכללית הוא מדור הרכילות, שבו הפרסום חודר לתחום הפרט ומחטט בו בלי רֶחֶם. מידע פיקנטי על אנשי ציבור נחשף בלהיטות, תוך התעלמות מכללים של מוסר חברתי. מדור פופולרי אחר הוא מדור הפלילים, הזוכה מדי יום ביומו לעמודים שלמים הגדושים בפרטי פרטים על מעשי פשע. מדור זה מרתק את קוראיו הרבה יותר מוויכוחים פוליטיים או ממידע כלכלי. השימוש שעושים העיתוננים בכותרות ענק ובתמונות צבע אטרקטיביות מסייע להם להגיע מהר יותר ועמוק יותר לכיסם של הקוראים הפוטנציאליים.
- פסקה ד
- 25 כאשר "מגיעים מים עד רפש" גוברת המודעות בציבור הרחב להשפעה המזיקה שיש לפרסומים אלה, ומדי פעם בפעם מתעורר פולמוס ציבורי בנושא. הוועדה למען זכויות הילד קראה לכלי התקשורת להפסיק לפרסם מעשי פשע חמורים; מומחים לבריאות הנפש מזהירים כי מעשי הפשע המתפרסמים בהם מהווים מודל לחיקוי, ואפילו אבירי זכות הציבור לדעת מבינים את הנזק שבחשיפה.
- פסקה ה
- 30 אנשי תקשורת העוסקים בנושאים אלה טוענים להגנתם כי עליהם לתת מענה לסקרנותם של הקוראים, ולספק את כמיהתם לריגושים. לטענתם הצדקנית והמתחסדת חשוב להציג את הרוע, כדי שהציבור ידע עד כמה הוא מגונה, יוקיע אותו ויתרחק ממנו. לעומת זאת, העיתונות החרדית מונחית על פי העיקרון: "הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו", ועל כן היא נמנעת מלפרסם כל דבר שיש בו כדי לפגוע בטוהר הדיבור, בעידון הרגש ובטהרת המידות.
- /המשך בעמוד 3/

פסקה ו
 ידוע כי אחד הדברים המשפיעים על התנהגות האדם הוא כוח ההרגל. כאשר
 35 שומעים וקוראים על מעשי אלימות רבים, הנפש מתרגלת אליהם עד שהם אינם
 מזעזעים אותה עוד. התועלת שבהצגת הרוע לפרטיו, כביכול כדי להתרחק ממנו,
 בטלה בשישים לעומת הנזק הנגרם לנפש האדם הנחשפת אליהם שוב ושוב. למה
 הדבר דומה? לכף ידו של פועל, שבעקבות עבודת כפיים מאומצת קהתה יכולתה
 לחוש תחושות עדינות. הוא הדין בנפש האדם שהיא מטבעה רגישה וחומלת, אך
 40 בעקבות חשיפתה לתיאורים מפורטים, חוזרים ונשנים של מעשי אכזריות, עלולה
 רגישותה להיפגע ולהיאטם לסבל הזולת. העיסוק המתמיד של אמצעי התקשורת
 בנושאים כאלה – אפילו הדבר נעשה כדי להתריע נגדם – מעלה את הנושא
 לסדר היום הפנימי של האדם ופוגם בנפשו.

פסקה ז
 רעיון חסידי שנון מסביר את מנהג ישראל להשליך לשרפת החמץ גם את הכף
 45 והנוצה שעסקו בבדיקה: החמץ רומז לחטא וליצר הרע, והחיפוש אחריו – לביעור
 החטא. הכף והנוצה, העוסקות בפועל בשליפת החמץ ממקומות המסתור ובביעורו
 – אף הן בגדר "חשודים" שמא דבק בהן שמץ מן החמץ בעת החיפוש אחריו.

פסקה ח
 בפרשת עיר הנידחת אומרת התורה "ונתן לך רחמים ורחמך" (דברים י"ג, י"ח).
 כותב על כך ה"אור החיים": "כוונת מאמר זה כאן לפי שציווה על עיר הנידחת
 50 שיהרגו כל העיר לפי חרב ואפילו בהמתם, מעשה הזה יוליד טבע האכזריות בלב
 האדם... ונכרתה מהם שורש הרחמים והיו לאכזר...". במילים אחרות, יש חשש
 כי בהריגת תושבי עיר שלמה, גם אם היא נעשית על פי דין תורה, יורש בלב
 הציבור טבע הרצחנות. ממשיך ה"אור החיים" ואומר: "לזה אמר להם ההבטחה
 שייתן להם ה' רחמים. הגם שהטבע יוליד בהם האכזריות, מקור הרחמים ישפיע
 55 בהם 'כוח הרחמים' מחדש לבטל כוח האכזריות שנולד בהם...". התורה מלמדת
 אותנו על הנזקים העלולים להיגרם לנפש מחשיפה למעשים אכזריים, אף אם הם
 מעוגנים בהלכה, לכן יש צורך בהבטחה מיוחדת של הקב"ה שישירש בלב העושים
 את מידת הרחמים. התורה מדברת על מעשה ממש, אך כאמור כל צורת חשיפה
 לרע היא מזיקה.

פסקה ט
 60 לא רק במעשי פשע עסקינן. איסורי לשון הרע, רכילות, הוצאת שם רע, השפלת
 הזולת ושאר "מרעין בישין" שבאיסורי 'בין אדם לחברו' לעתים אינם פחותים
 בחומרתם ממעשי פשע חמורים. כותב רבנו יונה ב"שערי תשובה": "המלבין פני
 חברו ברבים אין לו חלק לעולם הבא. ומה שלא אמרו כן על הרוצח שאין לו חלק
 לעולם הבא, כי המלבין פני חברו איננו מכיר גודל חטאו, ואין נפשו מרה לו על
 65 עונו כמו הרוצח, על כן הוא רחוק מן התשובה".

פסקה י
 החשש מפני השפעתה השלילית של החשיפה לרוע אינו נחלת הציבור החרדי
 בלבד. רבים רואים את הכתובת על הקיר, אבל לאיש אין האומץ לומר למשחית
 הָרָף. ליתר דיוק – אין היכן לומר זאת, כי כלי התקשורת הם השליטים, והם
 הקובעים הבלעדיים מה יגיע לידיעת הציבור ומה יוסתר ממנו. הם ימשיכו לפרסם
 70 מעשי פשע מכיוון שלא ירצו להחליש את כוח השפעתם ולשמוט מידיהם את

'מכונת הכסף' המדפיסה להם הון רב. הם לא יחשפו ברבים את הנזקים שהם גורמים לנפש צרכניהם כפי שחברות הסיגריות סירבו לפרסם את נזקי העישון, עד שהחוק חייב אותן לעשות זאת. לצערנו, אין בישראל חוק המחייב את אמצעי התקשורת לפרסם באותיות גדולות כי "מוצר זה משחית את הנפש". כי מי יִהֵן לצאת מול המעצמה העיתונאית?

פסקה יא בין כל הזכויות השמורות לאדם ואשר נועדו להגן על חירותו קיימת אפוא בידי הציבור הזכות להיות בני חורין ולבחור שלא לדעת – זכות שתביא לזפוטו.

פרק ראשון – הבנה והבעה (50 נקודות)

בפרק זה שני חלקים – א: הבנה, ב: הבעה.
ענה על השאלות לפי ההוראות בכל חלק.

חלק א: הבנה (25 נקודות)

ענה על כל השאלות 1-5 על פי המאמר.

1. "מדי פעם בפעם מתעורר פולמוס ציבורי בנושא." (שורה 24)

א. מהו נושא הפולמוס? (נקודה אחת)

ב. הבא מן המאמר שני נימוקים לכל אחת מן העמדות בפולמוס

(בסה"כ – ארבעה נימוקים). (4 נקודות)

2. היעד העיקרי של העיתון הוא להגיע לקהל קוראים רחב ככל האפשר.

א. מהו המניע לקביעת יעד זה? העתק מן המאמר שני היגדים לביסוס תשובתך.

(3 נקודות)

ב. כיצד משפיע יעד זה על תכניו של העיתון ועל צורתו? (2 נקודות)

3. כותב המאמר משתמש בהקבלות ומצטט מקורות כדי להמחיש ולבסס את רעיונותיו.

א. הבא מן המאמר הקבלה אחת, וכתוב מהו הרעיון שהיא ממחישה. (3 נקודות)

ב. נסח בלשונך את התוכן של מקור אחד שהכותב מצטט, וכתוב איזה רעיון

הוא בא לחזק. (3 נקודות)

4. "מי יִהֵן לצאת מול המעצמה העיתונאית?" (שורות 74-75)

א. פֶּרַש את המילים המודגשות בקו, והסבר באמצעותן את עמדת הכותב בנוגע לכוחו

של האזרח מול העיתון. (2 נקודות)

ב. הבע את דעתך על עמדה זו, ונמק את דבריך. (4 נקודות)

5. כותב המאמר משתמש באמצעים רטוריים שונים להבעת עמדתו.
ציין שני אמצעים רטוריים שהכותב משתמש בהם בפסקות ד-ה במאמר. לכל אחד מהאמצעים שציינת, הבא דוגמה מפסקות אלה.
(3 נקודות)

חלק ב: הבעה (25 נקודות)

- בחר באחד מן הנושאים 6-7 וכתוב עליו מאמר בהיקף של עמוד עד עמוד וחצי על פי ההנחיות.
6. יש הטוענים כי חשוב להקים ועדת ביקורת ציבורית שתדון בפרסום בשלטי חוצות.
כתוב מאמר טיעון. במאמרך **הבע** את דעתך על טענה זו, **נמק** את דבריך, **והתייחס** לטענות הנגד.
7. בני נוער רבים בוחרים במודע או שלא במודע מודלים לחיקוי המשפיעים על אורח חייהם.
יש הרואים בתופעה זו דבר מבורך וחיוני להתפתחותם של בני הנוער.
כתוב מאמר טיעון. במאמרך **הבע** את דעתך על טענה זו, **נמק** את דבריך, **והתייחס** לטענות הנגד.

פרק שני – תחביר (24 נקודות)

בפרק זה ענה על ארבע שאלות: על שאלה 8 (חובה), ועל שלוש מהשאלות 9-12 (שאלות בחירה).
(לכל שאלה – 6 נקודות)

שים לב: השאלות בפרק זה כוללות סעיפים העוסקים בניתוח תחבירי וסעיפים העוסקים בהמרה, בניסוח מחדש.
בסעיפים שנדרש בהם ניתוח תחבירי, הקפד על ההנחיות הכלולות בגוף השאלה;
בסעיפים שנדרשת בהם המרה, הקפד על משמעות הגיונית במשפט שתכתוב.
תוכל להשמיט או להוסיף מילים לפי הצורך.

8. שאלת חובה (6 נקודות)

לפניך שלושה משפטים III-I.

- I. אנשי תקשורת העוסקים בנושאים אלה טוענים להגנתם כי הם מספקים את סקרנותם של הקוראים.
- II. בציבור גוברת המודעות להשפעה המזיקה של פרסומים אלה, ומדי פעם בפעם מתעורר פולמוס ציבורי בנושא.
- III. העיסוק המתמיד של אמצעי התקשורת בנושאים כאלה מעלה אותם לסדר היום הפנימי של האדם.

ענה על שני הסעיפים א-ב.

- A. העתק למחברתך את המשפטים I, II, III, ונתח אותם לפי ההוראות האלה:
ציין מהו הסוג התחבירי של כל משפט: פשוט, מורכב, איחוי (מחובר).
- במשפט איחוי – תחם את האיברים, וציין את הסוג התחבירי של כל איבר.
 - במשפט מורכב – תחם את הפסוקית או הפסוקיות, וציין את תפקידן התחבירי.
 - אם יש במשפט חלקים כוללים – ציין זאת.
- B. הקר את משפט III למשפט מסוג תחבירי אחר.

שאלות בחירה (18 נקודות)

ענה על שלוש מהשאלות 9-12 (לכל שאלה – 6 נקודות).

שים לב: בכל שאלה שתבחר, ענה על כל הסעיפים שבה.

9. לפניך שתי דרכים II-I לתחימת אותו משפט, אך רק אחת מהן נכונה.

I. לצערנו, אין בישראל חוק | המחייב את אמצעי התקשורת לפרסם

באותיות גדולות | כי "מוצר זה משחית את הנפש".

II. לצערנו, אין בישראל חוק | המחייב את אמצעי התקשורת לפרסם

באותיות גדולות | כי "מוצר זה משחית את הנפש".

א. העתק למחברתך את המשפט שהתחימה בו נכונה, וקבע מהו סוג המשפט.

ב. מהו התפקיד התחבירי של המילה "לצערנו" במשפט?

ג. העתק מפסקה א במאמר שנבטיים נוספים (מילה או צירוף מילים) המשמשים בתפקיד התחבירי של המילה "לצערנו".

10. לפניך חמישה משפטים (1)-(5), ובכל אחד מהם מודגש בקו הצירוף "אמצעי התקשורת".

(1) הכול מסכימים כי אמצעי התקשורת אמורים לפרסם מידע עדכני על אירועים בארץ ובעולם.

(2) יש מדינות שבהן השלטון מפקח על אמצעי התקשורת.

(3) הידיעה על ההוריקן הצפוי לא הגיעה למרבית התושבים, על אף אמצעי התקשורת המפותחים.

(4) העיתון הוא אמצעי תקשורת נפוץ, לכן הפרסום בו משתלם.

(5) בזכות אמצעי התקשורת המודרניים הופך העולם כולו ל"כפר גלובלי".

א. העתק למחברתך את המספרים המציינים את המשפטים, וליד כל מספר כתוב את התפקיד התחבירי של הצירוף "אמצעי התקשורת" במשפט.

ב. איזה מבין המשפטים הוא משפט בעל חלק כולל? מהו התפקיד התחבירי של החלק הכולל במשפט זה?

11. א. לפניך ארבעה משפטים IV-I.
- I. אין הם מוכנים לקבל את עמדת הציבור.
 - II. אין לפרסומים אלה השפעה חיובית.
 - III. לאיש אין אומץ לומר למשחית הרף.
 - IV. אין ספק, כלי התקשורת אמורים לספק מידע.
- (1) באילו שני משפטים המילה "אין" משמשת נשוא?
(2) מה משותף לנשוא בשני המשפטים האחרים?
העתק את התשובה הנכונה.
- הנשוא הוא נשוא כולל.
 - הנשוא הוא נשוא שמני.
 - הנשוא הוא נשוא מורחב.
- ב. בכל אחד מן המשפטים II-I שלפניך חל שיבוש.
- I. כאשר רואים ושומעים על מעשי פשע רבים, עלולים להתרגל אליהם.
 - II. מוסריות גבוהה ומידת הרחמים מאפיינים את העם היהודי.
- כתוב כל משפט בצורתו המתוקנת, והסבר את התיקון.
12. לפניך שלושה משפטים III-I, ובכל אחד מהם הקשור "כיי".
- I. מומחים לבריאות הנפש קובעים כי פרסומים אלה מהווים מודל לחיקוי.
 - II. אין לציבור היכן למחות כי כלי התקשורת הם הקובעים מה יתפרסם.
 - III. העיתונאי חושש כי פרסום הכתבה יזיק לקוראים.
- א. איזה משפט יוצא דופן מבחינת תפקיד הקשור "כיי"? נמק את תשובתך.
 - ב. קבע את התפקיד התחבירי של המילים המסומנות בקו במשפטים.
 - ג. הִמַר את משפט III למשפט מסוג תחבירי אחר.

פרק שלישי – מערכת הצורות (26 נקודות)

בפרק זה ענה על שלוש שאלות: על שאלה 13 (חובה), ועל שתיים מהשאלות 14-17 (שאלות בחירה).

13. שאלת חובה (8 נקודות)

- לפניך ארבע קבוצות של משפטים, א-ד, ובהן מילים מודגשות.
בכל קבוצה יש מילה אחת היוצאת דופן מבחינת השורש.
העתק למחברתך את האותיות א-ד, וליד כל אות:
– ציין את המילה היוצאת דופן מבחינת השורש, וכתוב את השורש שלה.
– כתוב את השורש המשותף לשתי המילים האחרות בקבוצה.

קבוצה א: אנשים בוחרים בְּזָכוֹת להישאר זְכָיִים.

מדור זה זֹכָה לשני עמודים בעיתון.

קבוצה ב: הַנְּעֻדָה התכנסה אמש.

הילדה מְעַדָה במדרגות.

הזכויות נוֹעְדוּ להגן על האדם.

קבוצה ג: הכול מסכימים כי הרוע מְגַנֵּה.

העיתונאי טען לְהַגְנָתוֹ כי הוטעה.

במדינה דמוקרטית מְגַנֵּים על זכות הציבור לדעת.

קבוצה ד: הצנזורה הִתִּירָה לפרסם את הידיעה.

"ולא תוֹתִירוּ ממנו עד בקר". (שמות, יב, ז)

בערב ראש השנה נוהגים לערוך הִתְרַת נדרים.

שאלות בחירה (18 נקודות)

לפניך ארבע שאלות: שתיים מתחום הפועל (שאלות 14-15), ושתיים מתחום השם (שאלות 16-17).
עליך לענות על שתי שאלות בלבד. תוכל לבחור אותן כרצונך: מתחום הפועל, מתחום השם או משני התחומים (לכל שאלה – 9 נקודות).
שים לב: בכל שאלה שתבחר, ענה על כל הסעיפים שבה.

הפועל

14. א. בעקבות תיאורים חוזרים ונשנים כאלה נפש הקורא עלולה להאטם.
(1) מהו הבניין המשותף לשני הפעלים המודגשים, ומהו השורש של כל אחד מהם?
(2) מהי צורת העתיד של הפועל נשנים?
העתק את התשובה הנכונה (כולל הניקוד).
ישנו, ישנו, ישנו, יתישנו
(3) מהי צורת העבר נסתרים של שם הפועל להאטם?
העתק את התשובה הנכונה.
אטמו, נאטמו, האטו, אטמו
ב. הציבור יוקיע את הרוע ויתרחק ממנו.
(1) מהו השורש של הפועל יוקיע?
(2) איזה מן הפעלים שלפניך הוא מאותו הבניין של הפועל יוקיע?
העתק את התשובה הנכונה.
יקעקע, יקהה, ינקט, ינקה

15. לפניך ארבעה משפטים, ובכל משפט יש פועל מודגש.

- I. הוא הכיר בחטאו.
II. הוא אינו מתנכר לחברו.
III. הוא לא התמכר לקריאת עיתונים.
IV. תעודותיו הִכְרוּ לצורך קבלה לעבודה.
א. (1) איזה פועל יוצא דופן מבחינת השורש, ומהו השורש שלו?
(2) מהו השורש המשותף לשלושת הפעלים האחרים?
ב. ציין את הבניין של כל אחד מהפעלים המודגשים.
ג. לפניך שני זוגות של פעלים.
בכל זוג בחר בצורה הנכונה של הפועל והעתק אותה למחברתך (כולל הניקוד).
— מכיר / מכיר
— מסבכת / מסבכת

השם

16. א. לפניך ארבעה שמות: פְּרִסוּמַאי, כְּתָב, סוּפֵר, פְּרָשָׁן
(1) מהי המשמעות המשותפת לכל ארבעת השמות?
(2) איזה שם יוצא דופן מבחינת דרך התצורה, ומהי דרך התצורה שלו?
ב. לפניך שישה שמות:
בְּעוֹר, פְּנִימִי, תְּקִשְׁרֵת, רְכִילוֹת, מַעְצָמָה, שְׁלֵטוֹן
(1) מיין את השמות לשתי קבוצות לפי דרכי התצורה שלהם, וקבע את דרך התצורה של כל קבוצה.
(2) הסבר את דרך היווצרותה של המילה עֲדָכְנִי.
17. א. לפניך שתי קבוצות של שמות, ובכל קבוצה ארבעה שמות:
I. מִידָע, הַצָּגָה, מוֹסָד, תּוֹעֵלָת
II. חֲקוּי, הִלְוָאָה, מַעֲנָה, הִתְמַצָּאוֹת
בכל קבוצה, כתוב את השם היוצא דופן מבחינת הַצָּבֵר, וציין את הגזרה שלו.
ב. לפניך ארבעה שמות שנוצרו בדרך של בסיס וצורן סופי:
רְגִישוֹת, תְּקִיפוֹת, עֵתוֹנוֹת, סְקָרְנוֹת
(1) מהי המשמעות של הצורן הסופי המשותפת לארבעת השמות?
(2) איזה שם יוצא דופן מבחינת הבסיס שממנו הוא נוצר?
(3) מה משותף לבסיסים של שלושת השמות האחרים?

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך